

سرشناسه:	مجیدی، محمدرضا، ۱۳۴۳-
عنوان قراردادی:	ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور:	آشنایی با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران/ مؤلف: محمدرضا مجیدی؛ تدوین نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، دفتر نشر معارف، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری:	۴۱۶ ص.
شابک:	978 - 964 - 531 - 244 - 0
فروست:	مجموعه انقلاب اسلامی، ۴۰
وضعیت فهرست نویسی:	فبا
یادداشت:	کتابنامه: ص. [۳۳۱] - ۳۶۰؛ همچنین به صورت زیرنویس
موضوع:	ایران، قانون اساسی (جمهوری اسلامی)
موضوع:	حقوق اساسی - ایران
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها
شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، دفتر نشر معارف
رده بندی کنگره:	۵۱۳۸۸ آ ۳ م / ۵۱۳۶۸ / ۶۴ KMHT
رده بندی دیویی:	۳۴۲/۵۵۰۲۳
شماره کتاب شناسی ملی:	۱۸۹۹۸۶۵

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه نظرات خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

به انتقادات و پیشنهادهای برتر هدایای ارزنده ای تعلق خواهد گرفت.

شماره تلفن واحد ارزیابی علمی: ۸ - ۷۷۳۴۳۲۷ - ۰۲۵۱ - ۷۷۴۷۲۴۰ - ۰۲۵۱

پست الکترونیکی: arzyabi@maaref.ac.ir صندوق پستی: ۶۱۷۳ - ۳۷۱۵۵

آشنایی با
قانون اساسی
جمهوری اسلامی ایران
(حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران)

دکتر محمدرضا مجیدی
عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

مجموعه انقلاب اسلامی

۴۰

**آشنایی با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
(حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران)**

مؤلف: محمدرضا مجیدی

تدوین: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

ویراستار: امیرعباس رجبی

بازبینی نهایی: محمدتقی سلمانی

صفحه‌آرایی: صالح زارع

چاپ: یکم، بهار ۱۳۸۹ / ۵۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

شابک: ۰ - ۲۴۴ - ۵۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش

قم: ۱. خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر ۷۷۴۴۶۱۶؛

۲. خیابان شهدا، روبه‌روی دفتر مقام معظم رهبری، تلفن ۷۷۳۵۴۵۱، نمابر ۷۷۴۲۷۵۷؛

تهران: خیابان انقلاب اسلامی، چهارراه کالج، جنب بانک ملت، شماره ۷۱۵، تلفن ۸۹۱۱۲۱۲، نمابر ۸۸۰۹۳۸۶؛

پخش پکتا: تهران، خیابان حافظ، نرسیده به چهارراه کالج، نبش کوچه بامشاد، پلاک ۵۲۵، تلفن ۵ - ۸۸۹۴۰۳۰۳

نشانی الکترونیک: E-mail: info@nashremaaref.ir؛ پایگاه اینترنت: www.nashremaaref.ir

سخن آغازین

انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی ره و با مجاهدت‌های مردم مسلمان پیروز شد و حاکمیت رژیم پهلوی پایان یافت. امام قبل از هر چیز بر تعیین ساختار نظام جایگزینی تأکید داشتند که با رأی بیش از ۹۸ درصد مردم در فروردین ماه ۱۳۵۸ مهر تأیید گرفت. تعیین ساختار تدوین قانون اساسی، مهم‌ترین مسئله بعد از پیروزی انقلاب بود که با انتخاب مجلس خبرگان قانون اساسی تدوین شد و با همه‌پرسی و تأیید رهبر کبیر انقلاب به تصویب رسید.

قانون اساسی دربردارنده اهداف، آرمان‌ها، اصول و ارزش‌های هر کشور و نیز راهنمای ساختار سیاسی - حقوقی و مهم‌ترین سند شناسایی هر نظام سیاسی است. بنابراین برای شناخت ابعاد نظام جمهوری اسلامی ایران، فهم دقیق مبانی و اصل‌های قانون اساسی بیش از همه برای دانشجویان ضروری است.

بر این اساس، درس «آشنایی با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران» به عنوان یکی از دروس معارف اسلامی در گرایش ریشه‌های انقلاب اسلامی تعیین شده است، در همین راستا کتابی با عنوان *آشنایی با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران* به قلم محقق ارجمند آقای دکتر محمدرضا مجیدی تدوین شده است؛ البته با توجه به حجم و محتوای این کتاب، تدریس آن برای مقطع کارشناسی رشته‌های حقوق و علوم سیاسی و مقطع کارشناسی‌ارشد تناسب بیشتری دارد.

گروه انقلاب اسلامی ضمن قدردانی از تلاش مؤلف محترم، از ارزیابان ارجمند آقایان دکتر مهدی باباپور و دکتر محمدرضا مرندی و نیز از زحمات همکاران معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی که در مراحل مختلف تدوین این کتاب ما را یاری رساندند، سپاسگزاری می‌کند.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی گروه انقلاب اسلامی

فهرست مطالب

سخن آغازین.....	۵
پیش‌درآمد.....	۱۳
مقدمه.....	۱۷

فصل اول: سیر تدوین قانون اساسی در ایران

(۲۱ - ۲۵)

قانون اساسی مشروطه.....	۲۳
متمم قانون اساسی مشروطیت.....	۲۹
قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۳۴
شیوه عمل مجلس خبرگان در تصویب قانون اساسی.....	۳۷
بازنگری در قانون اساسی جمهوری اسلامی.....	۳۹
شورای بازنگری قانون اساسی.....	۴۳
تصویب مقررات بازنگری در قانون اساسی.....	۴۴

فصل دوم: حاکمیت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

(۴۷ - ۵۷)

تعریف حاکمیت.....	۴۹
حاکمیت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۵۲
جمهوریت و اسلامیت در قانون اساسی.....	۵۶

فصل سوم: توسعه و عدالت اجتماعی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

(۵۹ - ۷۸)

ضوابط و پایه‌های نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران.....	۶۳
--	----

۶۷	۱. مالکیت دولتی
۶۸	۲. مالکیت خصوصی
۶۹	۳. بخش تعاونی
۷۲	عدالت اجتماعی در قانون اساسی

فصل چهارم: حقوق ملت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

(۷۹ - ۹۷)

۸۱	کرامت انسانی
۸۲	حق حیات و مصونیت حقوق فردی
۸۳	حق مسکن و مصونیت آن و آزادی اقامتگاه
۸۳	حق اشتغال و آزادی آن
۸۴	حق آموزش و پرورش
۸۵	حق تأمین اجتماعی و برخورداری از رفاه
۸۵	امنیت فردی (منع دستگیری و شکنجه) و اصل برائت
۸۶	حق مالکیت
۸۷	منع اضرار به غیر
۸۷	ممنوعیت بهره‌کشی ظالمانه
۸۷	حق محیط‌زیست
۸۸	حق تابعیت
۸۸	حقوق خانواده، زن و کودک
۸۹	آزادی بیان و منع سلب آزادی‌ها
۹۰	آزادی عقیده
۹۰	ممنوعیت تجسس و سانسور
۹۱	حق دادخواهی و دسترسی به دادگاه
۹۲	حق انتخاب و کیل
۹۲	قانونی‌بودن جرایم و مجازات‌ها
۹۳	علنی و مستندبودن دادگاه
۹۳	برابری مردم در برابر قانون و نفی تبعیض
۹۴	حقوق اقوام ایرانی در رعایت عادات و رسوم خود
۹۵	حقوق اقلیت‌های مذهبی
۹۵	حق تعیین سرنوشت
۹۶	حق آزادی فعالیت‌های گروهی و تشکیل اجتماعات

فصل پنجم: ولایت فقیه و رهبری در نظام جمهوری اسلامی ایران

(۹۹ - ۱۵۲)

۱۰۲.....	تبیین جایگاه تاریخی و فقهی ولایت فقیه.....
۱۱۱.....	۱. مفهوم ولایت فقیه.....
۱۱۲.....	۲. ضرورت ولایت فقیه.....
۱۱۳.....	۳. مفهوم و دایره اختیار ولایت مطلقه فقیه.....
۱۱۶.....	۴. حکومت ولایی و برخی نظریه‌های مرتبط با آن.....
۱۱۶.....	یک. ولایت یا قیمومت.....
۱۱۸.....	دو. نظریه وکالت فقیه.....
۱۱۹.....	سه. نظریه انتخابی ولایت فقیه.....
۱۲۰.....	ولایت مطلقه فقیه و رهبری در قانون اساسی.....
۱۲۴.....	۱. بررسی و نقد تشبیه ولایت مطلقه فقیه به حکومت استبدادی.....
۱۳۰.....	۲. ویژگی‌های رهبری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۳۲.....	۳. شیوه انتخاب رهبری.....
۱۳۵.....	۴. مجلس خبرگان رهبری و وظایف آن.....
۱۳۶.....	یک. برخی شبهات درمورد مجلس خبرگان.....
۱۴۳.....	دو. جلسات خبرگان.....
۱۴۵.....	۵. وظایف و اختیارات رهبری.....
۱۵۱.....	۶. مدت رهبری.....
۱۵۲.....	۷. پایان دوره رهبری.....
۱۵۲.....	یک. ناتوانی در انجام وظایف قانونی.....
۱۵۳.....	دو. فقدان شرایط رهبری.....
۱۵۳.....	سه. فوت و کناره‌گیری.....

فصل ششم: قوای سه‌گانه

(۱۵۵ - ۱۷۰)

۱۵۷.....	نظریه تفکیک قوا.....
۱۵۹.....	تفکیک قوا در حقوق اساسی کشورهای جهان.....
۱۶۳.....	تفکیک قوا در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۶۹.....	سیستم نظارت قوا از بیرون سه قوه (نظارت مقام رهبری).....

فصل هفتم: قوه مقننه

(۱۷۱ - ۱۹۲)

۱۷۴.....	همه‌پرسی.....
----------	---------------

۱۷۵.....	مجلس شورای اسلامی
۱۷۷.....	۱. اختیارات و صلاحیت‌های مجلس شورای اسلامی
۱۸۸.....	۲. جلسات مجلس شورای اسلامی
۱۹۰.....	۳. کمیسیون‌های مجلس

فصل هشتم: شورای نگهبان قانون اساسی

(۱۹۳ - ۲۲۸)

۱۹۵.....	پیشینه تاریخی
۱۹۹.....	فلسفه وجودی شورای نگهبان
۲۰۱.....	شورای نگهبان در قانون اساسی
۲۰۱.....	۱. ساختار شورای نگهبان
۲۰۶.....	تشکیلات اداری شورای نگهبان
۲۰۷.....	۲. وظایف و اختیارات شورای نگهبان
۲۰۶.....	یک. انطباق قوانین با موازین شرعی
۲۰۶.....	دو. انطباق قوانین با قانون اساسی
۲۰۶.....	سه. تفسیر قانون اساسی
۲۰۶.....	۱. تفسیر قضایی
۲۰۶.....	۲. تفسیر قانونی
۲۰۶.....	چهار. نظارت بر انتخابات و همه‌پرسی
۲۱۸.....	اشکالاتی چند بر نظارت استصوابی
۲۲۳.....	نکاتی چند درباره نظارت تقنینی شورای نگهبان
۲۲۷.....	۳. حضور اعضای شورای نگهبان در مجلس

فصل نهم: قوه مجریه

(۲۲۹ - ۲۴۸)

۲۳۱.....	جایگاه قوه مجریه در نظام‌های سیاسی
۲۳۴.....	نهاد ریاست جمهوری و رئیس‌جمهور
۲۳۸.....	اختیارات و وظایف رئیس‌جمهور
۲۴۳.....	وظایف و اختیارات معاونان رئیس‌جمهور
۲۴۴.....	وظایف و اختیارات هیئت وزیران

فصل دهم: قوه قضاییه

(۲۴۹ - ۲۷۲)

۲۵۱.....	جایگاه قوه قضاییه در نظام حقوقی ایران
----------	---------------------------------------

وظایف قوه قضاییه.....	۲۵۴
سازمان و تشکیلات قوه قضاییه.....	۲۵۵
۱. رئیس قوه قضاییه.....	۲۵۵
۲. وزارت دادگستری.....	۲۵۶
۳. دیوان عالی کشور.....	۲۵۷
۴. دیوان عدالت اداری.....	۲۵۹
۵. سازمان بازرسی کل کشور.....	۲۶۱
۶. دادگاه‌ها.....	۲۶۳
۷. شرایط قضات در دستگاه قضایی.....	۲۷۱

فصل یازدهم: مجمع تشخیص مصلحت

(۲۸۲ - ۲۷۳)

فصل دوازدهم: شورا در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

(۲۹۶ - ۲۸۳)

اهداف شوراها و ساختار تشکیلاتی آنها.....	۲۸۷
ساختار و تشکیلات شوراها.....	۲۸۸
وظایف و اختیارات شوراها.....	۲۹۰
وظایف شورای شهر.....	۲۹۰
وظایف و اختیارات شورای عالی اسلامی استان‌ها.....	۲۹۳
شرایط عضویت در شوراها.....	۲۹۴
رسیدگی به تخلفات شوراها و انحلال آنها.....	۲۹۶

فصل سیزدهم: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

(۳۱۹ - ۲۹۷)

خطوط کلی سیاست خارجی نظام جمهوری اسلامی ایران.....	۳۰۰
اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی.....	۳۰۱
۱. اهداف سیاست خارجی در حوزه حفاظت از منافع ملی در سطح بین‌الملل.....	۳۰۲
یک. حفاظت و حراست از منافع جمهوری اسلامی ایران و تأمین استقلال و آزادی....	۳۰۲
دو. حفظ وحدت و تمامیت ارضی کشور.....	۳۰۷
سه. نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری و عدم تعهد در برابر تمامی قدرت‌های....	۳۰۷
چهار. احترام به قراردادهای و معاهدات.....	۳۰۸
پنج. ایجاد روابط صلح‌آمیز و حسنه با دول غیر محارب.....	۳۱۰

- ۳۱۴..... ۲. اهداف سیاست خارجی در حوزه مسائل اسلامی و انسانی.
- ۳۱۴..... یک. تلاش در جهت وحدت جوامع اسلامی.
- ۳۱۶..... دو. دفاع از همه مسلمانان و مستضعفان جهان.

فصل چهاردهم: شورای عالی امنیت ملی

(۳۲۱ - ۳۳۰)

- ۳۲۳..... تعریف مقوله امنیت ملی.
- ۳۲۴..... جایگاه قانونی شورای عالی امنیت ملی.
- ۳۲۴..... ۱. ترکیب و ساختار تشکیلاتی شورای عالی امنیت ملی.
- ۳۲۶..... ۲. شوراهای فرعی شورای عالی امنیت ملی.
- ۳۲۷..... ۳. اهداف شورای عالی امنیت ملی براساس اصل ۱۷۶ قانون اساسی.
- ۳۲۸..... ۴. وظایف و اختیارات شورای عالی امنیت ملی.
- ۳۲۸..... ۵. شأن مصوبات شورای عالی امنیت ملی.

کتابنامه

(۳۳۱ - ۳۶۰)

- ۳۳۳..... کتابنامه
- ۳۵۴..... منابع تکمیلی